

Berlinresan 2006

Andra världskriget

En studie av andra världskriget i Berlin kan inledas med besök på das Alliierten Museum i före detta Västberlin samt det sovjetiska museet i Karlshorst beläget i det som var Östberlin. Det sistnämnda museet finns inrymt i den byggnad där nazisterna kapitulerade för Sovjet 1945. Framställningen av denna händelse och resten av den permanenta utställningen var under DDR-tiden kraftigt pro-sovjetiskt – ett budskap som fortfarande är tydligt i dagen moderniserade museum. Detta står i skarp kontrast till den delvis självkritiska utställningen i det västallierades museum, där det så kallade fraterniseringsförbudet skildras lätt självvironiskt. Att besöka dessa båda museer direkt efter varandra med elever torde vara mycket givande. Compare and contrast på IB-språk. Ett annat ställe som vi besökte var Cecilienhof ute i Potsdam där den så kallade Potsdamkonferensen hölls 1945. Huset är bevarat precis som det var under konferensen och deltagarnas stolar står på samma platser runt det runda bordet som de gjorde 1945. Det är onekligen fascinerande att se den plats där Stalin, Truman och Atlee drog upp riktlinjerna för efterkrigstidens Europa. Lite samma känsla får man vid ett besök av platserna för Hitlers bunker och Rikskansliet. Här fattades tunga och ödesdigra beslut i krigets slutskede.

Till de mera pampiga minnesmärkena från kriget hör de sovjetiska monumenten i Tiergarten och Treptower Park. Dessa båda monument är något av ett måste vid ett besök i Berlin. Speciellt det sistnämnda brukar göra intryck på elever. Ett annat ställe som vi besökte för första gången är luftvärnsbunkern och den stora luftskyddsbunkern vid Gesundbrunnen, belägen precis intill S-Bahnstationen med samma namn. Här får man en känsla för hur livet gestaltade sig för vanliga människor under det brutala flygkriget. För den som vill fördjupa sig ytterligare i brutalitet finns Stauffenbergmuseet inrymt i före detta OKH:s lokaler samt fängelset Plötsensee. På det förstnämnda stället avrättades överste Stauffenberg och general Beck för delaktighet i mordförsöket på Hitler 1944 och i Plötsensee hängdes flera andra motståndare till regimen – verkliga såväl som inbillade. Detta för oss osökt vidare till nästa ämne.

Den totalitära staten

Den givna utgångspunkten för detta ämne är Topografie des Terrors i korsningen Wilhelmstrasse- Neukirchner Strasse (den f.d. ökända Gestapo-adressen Prins Albrecht Strasse). Här skildras nazisternas illdåd ingående i en välgjord skärmställning i det som en

gång var Gestapos källare. Bilden av den totalitära staten blir än tydligare om man blickar uppåt från källaren och ser resterna av Berlinmuren med Görings gamla flygministerium i bakgrunden. Den sistnämnda byggnaden blev sedermera Haus der Ministerien, ett av DDR-diktaturens maktcentra. Bara några kvarter från Topografie des Terrors ligger det nyöppnade judisk minnesmärket intill Brandenburger Tor. Under markytan finns ett museum som lyfter fram enskilda individers öden i olika ockuperade länder på ett mycket gripande sätt. För den som vill fördjupa sig mer i förintelsen är synagogan på Oranienburgerstrasse ett måste. Samtidigt utgör den ett bra exempel på civilkurage. Här hindrade en enskild polis nazisterna att bränna ner byggnaden under kristallnatten. Detta retade nazisterna så till den grad att de producerade ett falskt fotografi som visar hur hela byggnaden var övertänd.

Vidare möjligheter att studera den totalitära staten erbjuds i det gamla STASI-högkvarteret på Normandenstrasse. Här visas avlyssningsapparater, dolda kameror och annat som får James Bond att framstå som en simpel amatör på teknisk stenåldersnivå! En annan intressant och ruggig plats är Villa Stuck i Wannsee, platsen för den ökända Wannseekonferensen i januari 1942. Här träffades höga tjänstemän för att rent praktiskt planera och samordna olika myndigheters genomförande av förintelsen. Hela mötet tog bara 90 minuter och kom att få ödesdigra konsekvenser för miljoner människor. Man bör hålla i minnet att vid tiden för denna konferens levde ännu 70 procent av dem som skulle komma att dö i förintelselägren. Wannseekonferensen blev startpunkten på det industriella mordandet.

Ytterligare en intressant plats med anknytning till den totalitära staten är Neue Wache. Denna gamla vaktstuga blev den okände soldatens grav efter första världskriget. När DDR tog över ansvaret för byggnaden omvandlades den till Opfer des Fascismus, som Volksarmee vaktade med en synnerligen fascistinspirerad hedersvakt. Idag är byggnaden ett minnesmärke tillägnat både nazismens och kommunismens offer och hedersvakten är borttagen. Snett mittemot Neue Wache ligger platsen där Goebbels arrangerade det första bokbålet kort efter maktövertagandet. ”Där böcker brinner kommer också människor att brinna”, som en tysk författare uttryckte det redan på 1800-talet.

Berlinmuren

Förutom murresterna vid Neukirchnerstrasse i centrala Berlin finns ett murmuseum på Bernauer Strasse. Här finns en sektion av muren bevarad som den såg ut 1989. Intill ligger ett utsiktstorn och ett litet museum som visar bildspel och annat med anknytning till muren. Museumsshoppen kan rekommenderas. Den erbjuder många möjligheter att komplettera skolans läromedel. Vidare gjorde vi en liten promenad till ett bevarat vaktstorn, som idag ligger inklämt mellan moderna bostadshus – en fascinerande syn. Strax bakom vaktstornet ligger Invalidenfriedhof, där Schlieffen (mannen bakom den berömda anfallsplanen 1914) och andra berömda tyska ligger begravda. Tyvärr hade vi inte tid att utforska kyrkogården närmare. Det får bli ett projekt för kommande resor.

Historia i makthavarnas tjänst

Bakom Volkskammer, DDR:s parlament, ligger de gamla hovstallarna och framför dem en öppen plats där det kungliga slottet stod en gång. I hovstallarnas fasad finns en sektion med en balkong, som inte alls stämmer överens med resten av byggnaden. Denna sektion tillhörde nämligen slottet och har sedan flyttas över till hovstallarna efter det att DDR-myndigheterna

sprängt slottet 1954. Varför det? Jo, 1919 rasade här strider mellan gardet till häst och Spartakisterna, den kommunistiska motståndsrörelsen mot kejsarens regim. Spartakisterna lyckades besegra de reguljära trupperna och den 9 november 1919 utropade Karl Liebknecht den tyska socialistiska republiken från just denna balkong. Hovstallarna blev sedermera säte för ministerrådets ordförande. Därmed blev denna byggnad en av de finaste adresserna i Östberlin, eftersom ministerrådet var DDR:s kollektiva statsråd lett av bland andra Walther Ulbricht, Erich Honnecker och till sist Egon Krenz. Efter DDR:s fall användes byggnaderna ironiskt nog som tillfälligt Bundeskanzleramt av Gerhard Schröder. Idag inrymmer byggnaden med Karl Liebknechts balkong en managementskola. Tiderna förändras!

Platser att reflektera på

En av historielärarens absoluta favoritplatser i Berlin är norra gaveln på Göring luftfartsministerium. Här kan den historieintresserade studera nazistisk arkitektur, en kommunistisk väggmålning med muskulösa målmedvetna arbetare och bondkvinnor samt ett fotomontage i marken föreställande Berlinupproret 1953. Här på en och samma plats visar tre tyska regimer upp sig på de sätt de vill framstå. Det kanske mest slående är likheten mellan nazisternas och kommunisternas konst och arkitektur. Brunt är ju bara en nyans av rött, eller som en värtalig IB-elev uttryckte det i fjol: the same shit, different names!

Ett annat intressant ställe för reflektion är kupolen uppe på riksdagshuset. Förutom en vidunderlig utsikt finns här en liten fotoutställning med ett femtiotal svartvita foton. Det första visar hur kejsar Wilhelm I lade grundstenen på 1880-talet. Sedan kan man följa historien från Schneidemans utropande av Weimarrepubliken, riksdagshusbranden, de sovjetiska truppernas intagande av byggnaden 1945, murens byggnad 1961 fram till dess fall 1989. Ytligt sett berättas historien om ett hus i Berlin. På ett lite djupare plan berättas den europeiska 1900-tals historien och bitvis också världshistorien. Berlin ist fraglos eine Reise wert!!